

**О.М. Проволоцька, к.е.н., доц.
А.В. Воронкова, студ.**

Криворізький економічний інститут

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Сучасні тенденції фінансової стійкості вітчизняних промислових підприємств

Фінансова стійкість підприємства є одним із визначальних критеріїв його фінансового стану і успішної діяльності в цілому.

Здійснено аналіз фінансової стійкості промислових підприємств України в 2008–2016 рр. за основними показниками (коефіцієнт автономії, коефіцієнт покриття боргів власним капіталом, коефіцієнт фінансового левериджу, коефіцієнт маневреності робочого капіталу, коефіцієнт поточної заборгованості, коефіцієнт стійкості фінансування), визначено тип фінансової стійкості. Зроблено висновок про незадовільну фінансову стійкість впродовж усього досліджуваного періоду із зазначенням окремих тенденцій.

Для визначення чинників, що вплинули на формування нестійкого фінансового стану вітчизняних промислових підприємств, були побудовані багатофакторні моделі множинної регресії, до яких було враховано фактори макро- та мікросередовища функціонування підприємств (індекс цін виробників промислової продукції, оборотність оборотних активів, облікова ставка НБУ). Отримані залежності довели переважний вплив саме макрочинників на формування фінансової стійкості промислових підприємств України впродовж 2008–2016 рр. Це дало змогу сформулювати пропозиції щодо першочергових заходів для стабілізації діяльності підприємств у найближчій перспективі.

Ключові слова: *фінансова стійкість; типи фінансової стійкості підприємства; багатофакторна регресивна модель; коефіцієнт покриття боргів власним капіталом; коефіцієнт стійкості фінансування.*

Актуальність теми. Важливим показником фінансового стану підприємства є фінансова стійкість. Проблема забезпечення фінансової стійкості вітчизняних підприємств була завжди актуальною, але особливої значущості вона набуває в умовах нестабільності економіки та під впливом кризових явищ. Ґрунтовні дослідження в даному спрямуванні дають змогу отримати конкретні рекомендації щодо подолання негативних впливів на фінансовий стан підприємств, покращення їх фінансової стійкості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, на які спирається автор. Теоретичні та методичні засади фінансової стійкості підприємств створені вітчизняними та іноземними науковцями, серед яких: Г.В. Савицька [8], Ю.М. Тютюнник [9], А.М. Поддєрьогін [7], С.З. Мошенський [6], Г.І. Башнянин [3], Н.М. Гапак [4], О.Загородна [5], П.Ю. Буряк, Дж.К. Ван Хорн, О.О. Шеремет, О.В. Павловська, М.Д. Білик, М.Я. Коробов, Ю.Брігґем та ін. Щодо практичних аспектів даної проблематики, то варто зазначити їх зумовленість певними чинниками, а саме: фаза розвитку економіки, галузева належність, часові межі тощо. Зміна кожного з них потребує здійснення досліджень, з метою отримання нового «рецепту» зміцнення фінансової стійкості саме за даних умов діяльності підприємства.

Постановка завдання (формулювання мети статті). Визначити основні тенденції фінансової стійкості вітчизняних промислових підприємств за останні роки; за допомогою інструментарію математики та статистики виявити чинники впливу на дану характеристику діяльності підприємств; розробити рекомендації щодо зміцнення їх фінансової стійкості в сучасних умовах господарювання.

Викладення основного матеріалу. Існування підприємства є неможливим без наявності та взаємоузгодженості його ресурсів, одним із яких є фінанси, що є посередником між усіма іншими ресурсами. Тому важливою умовою успішної діяльності є задовільний фінансовий стан підприємства.

Фінансова стійкість є невід'ємною частиною фінансового стану. Як показав критичний аналіз значної кількості наукових джерел, на сьогодні єдиного підходу щодо трактування сутності фінансової стійкості підприємства серед науковців не існує. Тому, беручи до уваги існуючі підходи та враховуючи особливості сучасних умов господарювання, надалі під фінансовою стійкістю будемо розуміти такий стан підприємства під впливом чинників макро- і мікросередовищ, при якому забезпечується безперервність кругообігу грошових коштів, підтримання збалансованості між власними та залученими коштами, а також спроможність підприємства вчасно розраховуватися із кредиторами.

Діагностика стійкості функціонування підприємства – етап управлінського процесу, що дає можливість ще на ранній стадії виявляти порушення пропорцій у фазах циклу кругообігу капіталу на підприємстві та встановлювати причини, що їх спричинили [5, с. 262].

Промисловість займає провідне місце в економіці України та має значний вплив на ВВП, тому здійснення аналізу фінансової стійкості підприємств саме цієї галузі вважаємо актуальним з точки зору передумов формування програми заходів стабілізації економічної ситуації в країні.

Фінансова стійкість може бути оцінена за різними показниками. Найбільш інформативними, на нашу думку, є такі відносні показники: коефіцієнти автономії, покриття боргів власним капіталом, фінансового левериджу (ризик), маневреності робочого капіталу, поточної заборгованості, стійкості фінансування. Саме за цими показниками і була здійснена оцінка фінансової стійкості вітчизняних промислових підприємств (табл. 1).

Таблиця 1

Відносні показники фінансової стійкості промислових підприємств України за 2008–2016 рр.

Показник	Норматив	Рік									
		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	
коефіцієнт автономії	$\geq 0,5$	0,403	0,374	0,346	0,335	0,387	0,385	0,288	0,203	0,189	
коефіцієнт покриття боргів власним капіталом	≥ 1	0,676	0,598	0,530	0,504	0,633	0,627	0,405	0,255	0,233	
коефіцієнт фінансового левериджу (ризик)	< 1	1,480	1,672	1,886	1,985	1,581	1,596	2,472	3,919	4,296	
коефіцієнт маневреності робочого капіталу	$> 0,5$	-0,244	-0,331	-0,374	-0,420	-0,407	-0,432	-0,844	-1,409	-1,416	
коефіцієнт поточної заборгованості	-	0,582	0,610	0,635	0,642	0,585	0,419	0,477	0,549	0,610	
коефіцієнт стійкості фінансування	0,75–0,9	0,566	0,534	0,497	0,496	0,561	0,581	0,523	0,451	0,390	

Дані таблиці 1 свідчать, що фінансовий стан вітчизняних підприємств упродовж тривалого часу (2008–2016 рр.) був нестійким і фінансово залежним. Жоден із розрахованих і наведених у таблиці 1 коефіцієнтів не відповідав нормативному значенню, мав негативні тенденції за кількісною ознакою у динаміці й свідчив про певні проблеми, пов'язані з фінансуванням діяльності. Варто зазначити, що у 2012 р. відбулися зміни в динаміці показників, але позитивні тенденції не закріпилися і, починаючи з 2013 р. та до кінця 2016 р. спостерігається стабільне погіршення фінансової стійкості промислових підприємств.

Отже, взагалі промислові підприємства України були й залишаються недостатньо забезпеченими власними коштами для фінансування діяльності та не здатні покрити свої зобов'язання за рахунок власного капіталу.

Варто зазначити, що фінансова стійкість має характеризуватися таким станом фінансових ресурсів, який би відповідав вимогам ринку і водночас задовольняв потреби розвитку підприємства [3, с.66].

Під час дослідження було визначено тип фінансової стійкості промислових вітчизняних підприємств за 2008–2016 рр. (табл. 2).

За даними таблиці 2 бачимо, що за весь аналізований період показники вказують на один тип фінансової стійкості – нестійкий фінансовий стан ($Z_v < 0$, $Z_{vd} < 0$, $Z_{vdk} \geq 0$). Це говорить про те, що запаси покриваються за рахунок власних оборотних коштів, довгострокових зобов'язань та короткострокових кредитів і позик, тобто за рахунок усіх джерел формування запасів.

Таблиця 2

Зведена таблиця показників для визначення типу фінансової стійкості промислових підприємств України за 2008–2016 рр.

Рік	Показники			
	Зв – надлишок або нестача власних оборотних коштів для формування запасів, млн. грн.	Звд – надлишок або нестача власних оборотних коштів і довгострокових зобов'язань для формування запасів, млн. грн.	Звдк – надлишок або нестача загальної величини джерел формування запасів, млн. грн.	Кзабезп – коефіцієнт забезпеченості запасів відповідними джерелами формування
2008	-227861	-68249,9	501893,4	4,82
2009	-268039	-92445,4	576879,2	5,37
2010	-318070	-133990	644417,4	5,05
2011	-384135	-160776	728341,3	4,85
2012	-483519	-178202	848336,3	5,11
2013	-535145	-168102	615935,7	3,76
2014	-726246	-253047	705452,6	3,97
2015	-965001	-380740	912419	4,15
2016	-1095669	-534529	1167819	4,34

Довідка: *розроблено авторами за даними [1, 6, 7, 8, 9]

Коефіцієнт забезпеченості запасів є індикатором негативних тенденцій на підприємстві. За 2008–2016 рр. цей показник не мав чітких тенденцій. Так, найнижчого значення було досягнуто у 2013–2014 рр., а найвищого у 2009–2010, 2012 роках. Такі зміни коефіцієнта свідчать про нестійке і нестабільне фінансове становище промислових підприємств України впродовж усього періоду дослідження. У той же час, варто зазначити, що за даним показником період 2008–2012 рр. був більш сприятливим, ніж 2013–2016 рр. (рис. 1).

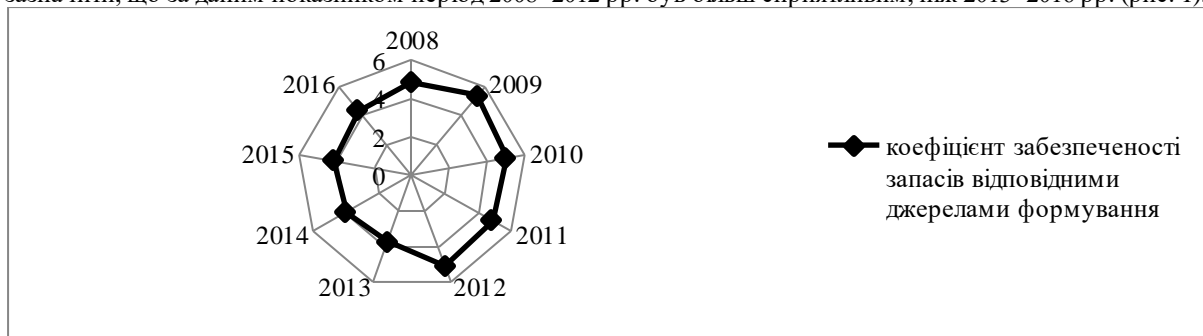

Рис. 1. Динаміка коефіцієнта забезпечення запасів промислових підприємств України за 2008–2016 рр.

Для розробки програми заходів, спрямованих на подолання негативної тенденції фінансової стійкості вітчизняних промислових підприємств у 2008–2016 рр., важливо розуміти, які саме чинники зумовили виникнення такої проблемної ситуації та якою мірою. Для визначення цих факторів нами було побудовано багатофакторні моделі множинної регресії. Розрахунки здійснювались в автоматизованому середовищі з використанням інструментів EXCEL.

В якості результативних показників були визначені: коефіцієнт покриття боргів власним капіталом (y_1), коефіцієнт стійкості фінансування (y_2).

На думку авторів, найбільший вплив на фінансову стійкість промислових вітчизняних підприємств за досліджуваній період мали зовнішні умови господарювання, зумовлені економічним становищем країни. В той же час, фінансова стійкість підприємства залежить від ефективного управління фінансовими ресурсами і визначається оптимальною структурою активів, оптимальним співвідношенням власних і позикових коштів, оптимальним співвідношенням активів та джерел їх фінансування [4, с. 192]. Тому, в якості впливових факторів, було обрано чинники і зовнішнього, і внутрішнього середовища (табл. 3): індекс цін виробників промислової продукції (x_1), оборотність оборотних активів промислових підприємств (x_2), облікова ставка Національного банку України (x_3).

Вихідні дані для побудови багатofакторних моделей

Рік	Коефіцієнт покриття боргів власним капіталом (y1)	Коефіцієнт стійкості фінансування (y2)	Індекс цін виробників промислової продукції (x1)	Оборотність оборотних активів (x2)	Облікова ставка НБУ (x3)
2008	0,676	0,566	1,23	0,696	0,12
2009	0,598	0,534	1,143	0,503	0,103
2010	0,53	0,497	1,187	0,583	0,078
2011	0,504	0,496	1,142	0,617	0,078
2012	0,633	0,561	1,003	0,552	0,075
2013	0,627	0,581	1,017	0,495	0,065
2014	0,405	0,523	1,318	0,521	0,14
2015	0,255	0,451	1,254	0,529	0,22
2016	0,233	0,39	1,357	0,475	0,14

Довідка: *розроблено авторами за даними [1, 2, 8]

В результаті розрахунків було отримано трьох- та двохфакторна моделі лінійної регресії:

$$y_1 = 0,86145 - 0,62213 x_1 + 0,921281 x_2 - 1,22217 x_3;$$

$$y_2 = 0,890856 - 0,30356 x_1 - 0,18205 x_3.$$

Характеристики побудованих регресивних моделей (табл. 4) свідчать, що отримані моделі є адекватними, та дають змогу зробити такі висновки:

Таблиця 4

Показники якості та адекватності економіко-математичних моделей

Показник	Перша модель	Друга модель
коефіцієнт множинної детермінації D	0,971316	0,991857
коефіцієнт множинної кореляції R	0,985554	0,99592
F _{факт} (критерій Фішера)	101,59	852,64
t _{факт} (критерій Стюдента)	14,25	29,2

- ступінь покриття підприємством боргів власним капіталом у 2008–2016 рр. найбільше залежав від облікової ставки НБУ (обернений зв'язок), по друге – від оборотності оборотних активів (прямий зв'язок), і третя позиція – від індексу цін виробників промислової продукції (обернений зв'язок);
- на коефіцієнт стійкості фінансування найбільший вплив мав індекс цін виробників промислової продукції (обернений зв'язок), другим чинником за ступенем впливу стала облікова ставка НБУ (обернений зв'язок);
- коефіцієнт покриття боргів власним капіталом формується на 97,13 % під впливом індексу цін виробників промислової продукції, оборотності оборотних активів промислових підприємств, облікової ставки Національного банку України. Решта – 2,87 % – становлять інші фактори. За коефіцієнтом кореляції (98,56 %) обрані показники мають дуже сильний зв'язок; коефіцієнт кореляції є значущим, з надійністю не менше 95 %; модель є адекватною, з надійністю не менше 95 %;
- коефіцієнт стійкості фінансування на 99,19 % формується під впливом індексу цін виробників промислової продукції, облікової ставки Національного банку України. Решта – 0,81 % – становлять інші фактори. За коефіцієнтом кореляції (99,59 %) обрані показники мають дуже сильний зв'язок; коефіцієнт кореляції є вагомим, з надійністю не менше 95 %; модель є адекватною, з надійністю не менше 95 %.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Промислові підприємства України знаходяться у нестійкому та фінансово залежному фінансовому стані. Результати досліджень свідчать, що саме чинники зовнішнього середовища зумовили незадовільну фінансову стійкість вітчизняних промислових підприємств упродовж 2008–2016 рр. Надалі для поліпшення їх фінансового стану першочергові дії мають здійснюватися державою. Насамперед, має формуватися оптимальна облікова ставка НБУ, забезпечуватись сприятливі економічні умови для зниження рівня інфляції. Без активних економічних зрушень на макрорівні підприємства самостійно не зможуть подолати проблеми, пов'язані із забезпеченням задовільної фінансової стійкості.

Список використаної літератури:

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/>.
3. Башнянин Г.І. Фінансова стійкість суб'єктів господарювання та шляхи її покращення / Г.І. Башнянин, І.В. Лінтур // Економіка і суспільство. – 2015. – Вип. 1. – С. 65–68.
4. Гапак Н.М. Особливості визначення фінансової стійкості підприємств / Н.М. Гапак, С.А. Капітан // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка. – 2014. – Вип. (42). – С. 191–196.
5. Загородна О. Діагностика фінансового стану і стійкості функціонування підприємства / О.Загородна, В. Серединська // Економічний аналіз. – 2010. – Вип. 7. – С. 262–265.
6. Мошенський С.З. Економічний аналіз / С.З. Мошенський, О.В. Олійник ; за ред. Ф.Ф. Бутинця. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Житомир : ПП «Рута», 2007. – 704 с.
7. Фінанси підприємств / А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та інші ; наук. ред. А.М. Поддєрьогін. – 5-те вид., перероб. та доп. – К. : КНЕУ, 2004. – 546 с.
8. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємств / Г.В. Савицька. – 3-тє вид., випр. і доп. – К. : Знання, 2007. – 668 с.
9. Тютюнник Ю.М. Фінансовий аналіз / Ю.М. Тютюнник. – К. : Знання, 2012. – 815 с.

References:

1. Derzhavna sluzhba statystyky Ukraïny, available at: www.ukrstat.gov.ua/
2. Nacional'nyj bank Ukraïny, available at: <https://bank.gov.ua/>
3. Bashnjanyin, G.I. and Lintur, I.V. (2015), «Finasova stijkist' sub'jektiv gospodarjuvannja ta shljahy її pokrashhennja», *Ekonomika i suspil'stvo*, Iss. 1, pp. 65–68.
4. Gapak, N.M. and Kapshtan, S.A. (2014), «Osoblyvosti vyznachennja finansovoi' stijkosti pidpryjemstv», *Naukovyj visnyk Uzhorods'kogo universytetu*, Serija *Ekonomika*, Iss. 42, pp. 191–196.
5. Zagorodna, O. and Seredyn'ska, V. (2010), «Diagnostyka finansovogo stanu i stijkosti funkcionuvannja pidpryjemstva», *Ekonomichnyj analiz*, Iss. 7, pp. 262–265.
6. Moshens'kyj, S.Z. and Olijnyk, O.V. (2007), *Ekonomichnyj analiz*, in F.F. Butynt's' (ed.), 2^{ed.}, PP «Ruta», Zhytomyr, 704 p.
7. Poddjer'ogin, A.M., Bilyk, M.D., Burjak, L.D. and others (2004), *Finansy pidpryjemstv*, 5^{ed.}, pererab. i dop., KNEU, Kyi'v, 546 p.
8. Savyc'ka, G.V. (2007), *Ekonomichnyj analiz dijtal'nosti pidpryjemstv*, 3^{ed.}, pererab. i dop., Znannja, Kyi'v, 668 p.
9. Tjutjunyk, Ju.M. (2012), *Finansovyj analiz*, Znannja, Kyi'v, 815 p.

Проволоцька Олена Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та підприємництва Криворізького економічного інституту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана».

Наукові інтереси:

- економічні напрямки діяльності підприємства;
- інвестиційна діяльність.

Тел.: (067) 589–94–07.

E-mail: pro.2000-v@ukr.net.

Воронкова Арина Вадимівна – студентка спеціальності «економіка підприємства», Криворізького економічного інституту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана».

Наукові інтереси:

- фінансова стійкість підприємств.

Тел.: (096) 791–98–31.

E-mail: arina.vrnkv1@gmail.com.

Стаття надійшла до редакції 11.01.2018.